

**İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN GÜNLÜKLERİNE GÖRE GÜNLÜK YAŞAMDA
DEĞERLER**

VALUES IN DAILY LIFE ACCORDING TO DIARIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Yrd. Doç. Dr. Handan DEVECİ*

Tuğba Selanik AY**

Özet

Son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumda şiddet, güvensizlik, kötü alışkanlıklar, saygı, sevgi eksikliği, hoşgörü gösterememe gibi davranışlarda büyük bir artış gözlenmektedir. Toplumsal yapıdaki insani değerlerin azalması gelecek toplumlar için önemli bir tehdit oluşturabilir. Bu nedenle, eğitim sisteminin iyi ve etkili insan yetiştirme amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli önlemleri alması önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu araştırmada, bu önlemleri belirlemeye ilişkin olarak ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmaya 21 öğrenci katılmıştır. Katılımcılar kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla belirlenmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde tümevarım analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, hoşgörü, paylaşma, merhamet, dürüstlük, nezaket olarak on üç temaya ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin günlük yaşamlarında değerlerin sıklıkla yer alan bir tema olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yaşamının içinde bulunan değerlerin öğrencilere etkili biçimde öğretilmesi, değer kazanımlarının rastlantıya bırakılmaması için okullarda etkili ve planlı değer eğitimi etkinlikleri gerçekleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Değer, İlköğretim Öğrencileri, Öğrenci Günlükleri

Abstract

Recently, there has been a significant increase in behaviors as violence, lack of confidence, respect, tolerance and affection in Turkey as all over the world. Decrease of humanistic values in social structure may be an important threat for future communities. Therefore, education systems should take precautions for realizing the aim of training good and effective individuals. In this study, regarding to define these precautions it is aimed at determining status of values in daily life of primary school students. In the present study, out of qualitative research methods, “document analysis” method was used. 21 students participated to study. Participants were determined through easy reachable sampling. Induction analysis method was used to analyze data. Thirteen themes as responsibility, diligence, human relationships, self-control, national values, being honorable, cleanliness, consistence, tolerance, sharing, mercy, honesty, politeness were reached at the end of the analysis. It can be said that values take place frequently as a theme in daily life of the students. Effective and planned values education activities should be done at schools for the purpose of teaching values which exist in life of the students effectively rather than randomly.

Key Words: Values, Primary School Students, Diary of Students

* Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, hanil@anadolu.edu.tr

** Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, tsay@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Eğitim kurumları olan okullarda öğrencilerin akademik yönden gelişiminin sağlanmaya çalışılması ile birlikte öğrencilere ders içi ve ders dışı etkinliklerle çeşitli değerlerin kazandırılması büyük bir önem taşımaktadır. Eğitimin insanlarda demokratik tutum, alışkanlık ve inançlar geliştirerek iyi ve etkili vatandaşlar yetiştirme gibi amaçları da bulunmaktadır. Son yıllarda tüm dünyada olmakla birlikte, Türkiye’de de yaşanan olumsuz toplumsal olayların, insanların değerleri yeterince kazanamamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Ekşi’nin belirttiği gibi, yirmi beş yüzyıl önce Sokrates eğitimi, “çocuklara erdem ve bilgi kazandırmak” olarak tanımlamıştır (Karakter Okulu 2005). Geçmişten bu güne okulların temel vizyonu başarılı, iyi ve etkili insanlar yetiştirmek olduğundan eğitim süreçleri aracılığıyla öğrencilere değer kazandırılması, üzerinde durulması gereken bir konu olarak önemini korumaktadır.

Titus’un (1994) Lem’in (1993) aktardığına göre ABD’de 1980’li yıllardan sonra alkol, uyuşturucu gibi madde bağımlılıklarının ve kötü alışkanlıkların artması sonucu madde bağımlılığı ve kötü alışkanlıklarla mücadele için üç aşamalı bir eğitim programı geliştirilmiştir. Programın etkililiği konusunda yapılan araştırmalar, birinci ve ikinci aşamada uygulanan uyuşturucu madde bağımlılığının etkileri ve sağlıklı olmanın önemi konusunda geliştirilen bilgilendirici programların, alkol ve uyuşturucu kullanımını az bir oranda düşürdüğünü göstermiştir. Akran merkezli sosyal etki programları ile öğrencilere tutum ve değerlerin kazandırıldığı üçüncü aşamada uygulanan programın ise, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ile kötü alışkanlıkları önemli ölçüde düşürdüğü bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara dayalı olarak uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, şiddet, yasa dışı olaylar gibi kötü alışkanlık ve olayların önlenmesinde değer eğitiminin büyük bir önemi olduğu söylenebilir. Özellikle de günümüzde istenmeyen davranış kalıplarının artmaya başlamasıyla öğrencilere değer kazandırma işinin rastlantıya bırakılmaması, okul programlarında planlı etkinliklerle yer alması gerektiği görüşü yaygın biçimde kabul görmektedir (Ediger, 1998).

Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâki ilke ya da inançlara denir (Kızılcılık ve Erjem 1994: 99). Değer, somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan sözcüktür (Köknel 2007: 17). Değerler bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar ya da moral ilkeleridir (Collins English Dictionary, 1991: 1694). Kısacası değer, yaşama bakış açısını ve amaçları belirleyen, alınan kararları etkileyen, inançları yansıtan ve ilkeleri oluşturan bir tercih olarak açıklanabilir (Baloğlu ve Balgemiş, 2005).

Değerlerle ilgili olarak yapılan açıklamalar ve tanımlara bakıldığında, değerlerle ilgili kimi özellikler olduğu görülmektedir. Bu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir. Değerler (Kaltsounis, 1987; MEB 2005: 87; Quisumbing ve Leo, 2005):

- İçten bir güç olarak bireysel davranışları etkiler.
- Yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır.
- Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgudur.
- Bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler.
- Davranışları kontrol etmeyi sağlar.
- Zaman içinde çeşitli etmenlere ve bireylere göre değişebilir.
- Kişi ya da toplumların istek ve amaçlarını temsil eder.
- Duygu yüklüdür, düşünce ve anlayışa güç verir, davranışları yönlendirir.
- İnsan kişiliğinin ahlâki, sosyo-ekonomik, entelektüel, politik, fiziksel, estetik, dinsel gibi çeşitli boyutlarını içerir.

Değerlere ilişkin olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, değerlerin birbirine benzer biçimde sınıflandırıldığı görülmektedir. Yapılan bu sınıflamalarda merhamet, cesaret, nezâket, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, tutarlılık, özdenetim, onurlu olma değer olarak ele alınmaktadır (Cottom, 1992; Ohio State Department of Education, 1990; Allen ve Stevens, 1998; Martorella, 2001; MEB, 2005).

Değerlerin çeşitli dersler aracılığı ile öğrencilere kazandırılması gerekmele birlikte nitekim 2004 Sosyal Bilgiler Programı'nda önceki programlardan farklı olarak temel öğeler: beceriler, kavramlar ve değerler olarak ifade edilmiş, programda değer eğitimi ile ilgili açıklamalar ve etkinlik örnekleri sunulmuştur. Yeni sosyal bilgiler öğretim programında doğrudan değer eğitime yer verilmesi, hayat bilgisi ve Türkçe derslerinde de değerlere ilişkin kazanımların bulunması, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmede önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca programlar aracılığıyla dürüstlük, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, sorumluluk gibi değerleri kazanan bireylerin kararlarını ve seçimlerini daha iyi kontrol edebileceği ve daha az olumsuz davranışlar içine girebileceği söylenebilir.

Eğitimin her ülke ve her toplum için önemi yalnızca bilgi kazandırma amacından değil; beceri, alışkanlık ve değer kazandırması amacından da kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda öğrenme süreci okul, öğretmen, akran grupları, aile, yakın çevre ve yaşanan toplumda gerçekleşmektedir. Öğrencilere değerler kazandırılarak bireylerin sorumlulukları paylaşması, çevresine ve çevresinde yaşayan canlılara daha duyarlı olması, kendini yönetmesi, geliştirmesi ve bu yolla bireylerin toplumsal yaşamdaki ilişkilerini geliştirmeleri sağlanır. Böylece, bireylerin sosyal rollerini algılamaları da kolaylaşabilir (Ravinger, 2006).

Öğretmen, öğrencilerin yeni düşünceler ortaya koymalarını, önerilerini, yaptıkları açıklamaları, sorduğu soruları, arkadaşlarını ve çevreleri ile olan ilişkilerini, öğrencilerin iç disipline sahip olup olmadıklarını, takdir etme duygularını, toplum değerlerini ölçü edinip edinmediklerini gözlemeli ve bunları kazandırmaya yönelik önlemler almalıdır (Welton ve Mallan, 1997). Bir davranış ilkesi olarak değer yaşantılar sonucuyla, yani öğrenmeyle oluşmaktadır (Sarı, 2005).

İlgili alan yazında değer eğitimi ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve değer eğitimi programları ile öğrencilere çeşitli değerlerin kazandırılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, Lawton (1997) yaptığı çalışmada ankete katılan yetişkinlerin %61'inin öğrencilerin karşıya karşıya kaldığı en önemli sorunun değerlerle ilgili olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Yine "Günümüz Çocukları: Amerikan Toplumunu Gelecek Nesil Hakkında Ne Düşünüyor?" başlıklı çalışmada eğitimle ilgili pek çok kurum ve organizasyonun gündemini değer eğitiminin oluşturduğu vurgulanmıştır (Bulach ve Butler 2002: 200).

Bulach ve Butler (2002: 210) kendi yaptığı araştırmada ise, değer eğitimi programlarına gereksinim olduğu; ilköğretim basamağında ise en çok nezaket, paylaşma, dürüstlük değerinin kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Revell (2002: 421-431) yaptığı araştırmada 700 çocukla görüşme yapmış ve çocukların değer eğitimindeki rolü ve algısını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada ilköğretimde yaş olarak küçük olan çocukların değer eğitiminin masallar ve çeşitli etkinlikler aracılığı ile verilmesinden dolayı değer eğitiminin farkında olmadıkları, daha büyük olan çocukların ise değerlerin okul yaşamının farklı bir parçasını oluşturdukları sonuçlarına ulaşmıştır. Gathercoal ve Nimmo (2001) ise uyguladığı programda öğrencilerin saygılı davranma, kendilerine güvenme gibi sosyal gelişimlerinde önemli ilerlemeler olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Sarı (2007), araştırmasında ilköğretim okullarının okul yaşam kalitesi düzeylerinin belirlenmesi ve okul yaşam kalitesi düzeyi düşük ve yüksek olan iki okulda temel demokratik değerlerden olan eşitlik, insan onuruna saygı ve çevreye saygı değerlerinin kazanılması sürecinde örtük programın işlevini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada her iki okuldaki örtük programın değişen miktarlarda demokratik değerlere uymayan özellikler taşıdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Değerlerle ilgili alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların genelde okullarda uygulanan değer eğitimi programlarının etkililiği üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Değerler, günlük yaşam içerisinde ailede, akraba, komşu, yakın çevre ilişkilerinde, alışverişte, düğünde, bayramda bir başka deyişle her zaman her yerde yaşamın bütünü içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin hangi değerlere sahip olduğunu, değerlere ilişkin günlük yaşam içerisinde ne gibi olaylar, durumlar ile karşılaştıklarını belirleme yalnızca sınıf ve okulla sınırlı olmamalıdır. Öğrencilerin okul dışında da değerlere sahip olma durumunun, günlük yaşamda hangi değerlerle karşılaştığının, bunların öğrenciler tarafından nasıl algılandığının, tepkilerinin neler olduğunun belirlenmesi

gerekmektedir. Günlükler de öğrencilerin okul içi ve okul dışında yaşadıkları olaylar, bu olaylara ilişkin tepkileri ve sahip oldukları değerler hakkında önemli bilgiler verir.

Değer kazandırmaya yönelik olarak yapılabilecek uygulamalara rehberlik etmek ve etkili bir değer eğitimi gerçekleştirmek ve bu yolla dürüst, hoşgörülü, birbirini seven, saygılı, çalışma azmine sahip bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak için öğrencilerin sahip oldukları değerleri ve değerlerle günlük yaşam içerisinde nasıl karşılaştıklarını belirlemek önemli görülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında karşılaştıkları değerleri belirlemek ve elde edilen veriler ışığında öneriler getirebilmektir. Bu amaçla araştırmanın problemini “*İlköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumu nedir?*” sorusu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıkları altında çeşitli bilgiler sunulmaktadır.

Araştırma Modeli

İlköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumunu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış; verilerin çözümlenmesinde ise tümevarım analizi uygulanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için 2007-2008 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir ili Alpu ilçesi Ertuğrulgazi İlköğretim Okulu 5-A sınıfında öğrenim gören 21 gönüllü öğrenciye günlük tutturulmuştur. Çalışmadaki ikinci araştırmacının bu okulda görev yapıyor olması nedeniyle uygulama kolaylığı sağlanması açısından kolay ulaşılabilir durum örnekleme kapsamında araştırma bu okulda gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların günlüklerinin incelenmesi sonucunda tüm öğrenci günlüklerinin çalışma kapsamına alınmasına karar verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Araştırmada veri toplamak amacıyla nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlar; gerçek, kolay ulaşılabilir veri sağlamak ve araştırmacıların sorunlara çözüm üretebilmelerine olanak tanımaktadır. Doküman sözcüğü bir şemsiye kavram olarak, görsel ve fiziksel materyallere karşılık gelmektedir. Bu sözcük en geniş anlamda iletişim materyallerini içermektedir. Örneğin gazeteler, romanlar, anekdotlar, anılar ve günlükler bu kapsamda ele alınmaktadır (Merriam 1998: 112). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek 2005: 187).

Dokümanlar kamuya ait tutanaklar, fiziksel materyaller ve kişisel dokümanlar olarak ayrılmaktadır. Kişisel dokümanlar insanların tutumları, inançları ve dünyaya bakış açılarını anlamada önemli veri kaynakları olduğundan, bu çalışmada doküman çeşitlerinden kişisel dokümanlar ve bu kapsamda öğrenci günlükleri kullanılmıştır. Kişisel dokümanlar; bir insanın bireysel hareketleri, deneyimleri ve inançları olarak açıklanmaktadır. Anı defterleri, günlükler, mektuplar, çocukların gelişim kayıtları, albümler, takvimler, otobiyografiler, gezi notları kişisel dokümanlar arasında yer almaktadır (Hodder 2000: 703; Merriam 1998: 113-118).

Araştırma kapsamında ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine araştırma amacı açıklanmış, Wragg (1994)'ın belirttiği gibi, öğrencilere günlük yazdırılmadan önce günlük yazımının nasıl olması gerektiği anlatılmış, önemli olaylara odaklanmaları gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra, beşinci sınıf öğrencilerinden Şubat-Mayıs ayları arasında düzenli olarak günlük tutmaları ve öğrencilerin günlük yaşamlarını paylaşımları istenmiştir. Araştırmada 21 öğrencinin tuttuğu 1479 günlükün çözümlenmesinde tümevarım analizi tekniği kullanılmıştır.

Tümevarım analizi, verileri tanımlama, kodlama ve sınıflandırma sürecidir (Patton 1990: 381). Tümevarım analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Araştırmada, tümevarım analizi kapsamında verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması, bulguların yorumlanması aşamaları izlenmiştir (Yıldırım

ve Şimşek 2005: 228-238). Araştırmada tümevarım analizi kapsamında günlük defterlerine defter, sayfa ve satır numarası verilmiş, daha sonra defterde geçen cümlelerde değerleri kapsayan açıklamaların yanına betimsel indeks, araştırmacı yorumu bölümleri açılarak bu bölümler araştırmacılar tarafından birlikte doldurulmuştur. Tüm günlük defterlerinde aynı süreç uygulandıktan sonra verileri kodlama işlemine geçilmiş, ilgili kodlar kod başlığı altında toplanmış, temalar oluşturularak temalarla ilgili kodlar bir araya getirilmiş ve ilgili temalar altında bulgular sunulmuştur.

Merriam (1998: 182-185)'ın belirttiği gibi, temalar belirlenirken araştırmacıların kendisi ve ilgili alan yazında yer alan kaynaklar temel alınmıştır. Temalar oluşturulurken temaların araştırmanın amacını yansıtmaya gerektiğinden öğrenci günlüklerinin değerler bakımından incelenmesi sonucu günlüklerde yer alan değerler temalar olarak sunulmuştur. Tema sayısı ise, günlüklerde değer içeren ifadelerle göre biçimlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, günlüklerde yer alan değer ifadeleri araştırmacılar ve alandan bir uzman ile incelenerek “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan maddeler belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994) belirttiği formül kullanılmış ve hesaplama sonucunda $P = 90$ değeri bulunarak araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Bulguların sunumu sırasında doğrudan alıntılarının aktarılmasında öğrencilerin gerçek adları yerine kod adlar kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde ilköğretim öğrencilerinin yazdıkları günlüklerde yer alan değerlerle ilgili bulgular yer almaktadır. Araştırmada temalar altında ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında yer alan değerler doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur. Araştırmada verilerinin çözümlenmesi sonucunda oluşturulan temalar; Sorumluluk, Çalışkanlık, İnsan İlişkileri, Özdenetim, Ulusal Değerler, Onurlu Olma, Temizlik, Tutarlılık, Merhamet, Hoşgörü, Paylaşma, Dürüstlük, Nezâket olarak sıralanmaktadır.

Sorumluluk

İlköğretim öğrencilerinin araştırma süresince yazdıkları günlükler çözümlendiğinde günlüklerde en çok sorumluluk değeri ile ilgili ifadeler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin günlüklerinde sorumluluk değeri okul merkezli etkinliklere katılma (202), okula düzenli devam etme (151), kendinden beklenenleri yerine getirme (50), çevre bilinci (48), grup ile birlikte çalışma (32) ile ilgilidir. Grup çalışmasına yönelik olarak 1 ifade de olumsuz görüş içermektedir. Sorumlulukla ilgili olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarını yerine getirme (19), otoriteye saygı duyma (1), disiplinli olma (1) ile ilgili ifadeler de bulunmaktadır.

Okul merkezli etkinliklere katılma ile ilgili günlüğüne ifadeler yazan Ayla “*Bugün öğretmenimiz kütüphaneye gezi düzenledi. Hepimizi götürdü. Orada bu kadar çok etkinlik olduğunu bilmiyordum. Artık hep gideceğim.*” diyerek okul merkezli etkinliklere katıldığını belirtmiştir.

Okula düzenli devam etme ile ilgili olarak Suat “*Bugün her günkü gibi hazırlanıp okula gittim. Zaten hafta sonu canım sıkılıyor. Keşke hep okul olsa.*” biçiminde ifadeler yazarak, her gün okula gittiğini söylemiştir.

Kendinden beklenenleri yerine getirmeye dair Yakup günlüğüne “*Bugün haber defterime gazete yapıştıracaktım, ama annem evde yoktu. Annem gelene kadar diğer ödevlerimin hepsini yaptım. Annem gelince de gazete almaya gittim. Ödevlerimin hepsini yaptım.*” biçiminde ifadeler yazmıştır. Öğrenci bu ifadelerle kendinden beklenen görevleri yerine getirdiğini belirtmiştir.

Çevre bilincine dair Melek “*Bugün öğretmenimiz bize çevre kirliliği ile ilgili karikatürler gösterdi. Bazı ağaçların dalları kırılmış ya da dünyadan parazitlerle atlıyorlardı. Çok kötü çöplükler vardı. Ben de bugün ülkem için güzel bir şey yaptım. Ağaç diktim. Bahçemizde 22 ağaç vardı. Şimdi 26 tane olacak. İnşallah tutar diktiğim fidanlar.*” biçiminde günlüğüne yazdığı ifadelerle çevre bilincine sahip olduğunu belirtmiştir.

Grup ile birlikte çalışmaya dair günlüğüne “*Bugün okul çıkışı yarın yapacağımız drama için arkadaşlarımla görev paylaşımı yaptık, beraber çalıştık. Çok eğlendik.*” yazan Çiğdem grupla çalışmaya dair tutumunu belirtmiştir.

Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını yerine getirmeye ilişkin olarak Emel “*Bugün amcamın çalınan motosikletini bir adam görmüş. İlçe Emniyet Müdürlüğü’ne söylemiş. Polisler de bulmuşlar. Söylemeseydi bulunamazdı. Amcam çok mutlu oldu.*” biçiminde görüşlerini dile getirmiştir. Emel günlüğündeki bu ifadelerle vatandaşlık hak ve sorumluluğuna sahip olmanın önemine dikkat çekmiştir.

Otoriteye saygı duyma ile ilgili Ersin, “*Biz sosyal bilgiler dersinde yasalarla ilgili gözlem yapıyoruz. Ben bugün yasalara uymayan birini gördüm. Bu kişi annem. Ağaç yakmaya çalıştı.*” diyerek annesinin yasalara uymadığını ve uyulması gerektiğini belirtmiştir.

Disiplinli olma ile ilgili olarak Serpil “*Bugün araştırma ödevim için gazete haberi bulmakta zorlandım. Ama gazetelere düzenli bakınca sonunda buldum. Deney için de sıra yarın bizde. Şimdi de malzemelerimi hazırlamalıyım.*” diyerek belli bir disiplin içinde çalıştığını belirtmiştir.

Çalışkanlık

Çalışkanlık ile ilgili olarak elde edilen bulgular; öğrenme sorumluluğuna sahip olma (96), verilen görevleri yerine getirme (79), okula bağlılık (19) azimli olma (9), zamanı iyi kullanma (2) olarak sıralanabilir.

Öğrenme sorumluluğuna sahip olmaya dair Emrah “*Bursluluk sınavına gireceğim. Bunun için her gün çalışmam lazım. Testlerde 2-3 boşum oluyor, kazanmak için en iyi yol çalışmak.*” diyerek görüşlerini ifade etmiştir.

Verilen görevleri yerine getirme ile ilgili Sevgi “*Bugün güneş fırını yapacaktık. Semih deney için folyo getirmemiş. Biz hepimiz malzemelerimizi getirmiştik. yapamayacağız diye çok üzülünce öğretmen teneffüste bakkaldan folyo aldı. Ancak böyle yapabildik.*” diyerek verilen bir görevi yerine getirmenin neden olduğu sonuç üzerine dikkat çekmiştir.

Azimli olma ile ilgili olarak Gülcan “*Daha çok çalışmak, daha başarılı olmak istiyorum.*” biçiminde günlüğüne yazdığı ifadelerle başarılı olmak için çaba harcadığını belirtmiştir.

Zamanı iyi kullanmaya ilişkin olarak Gülcan “*Bugün çok işim var. Önce dükkâna gidip babama yardım edeceğim. İnternette araştırma yapmam gerek. Bir de proje grubu ile çalışacağız. Araştırma raporumuzu yazmamız gerek. Planlı olursam hepsini halederim.*” ifadeleri ile zamanı etkili kullanma üzerinde durmuştur.

İnsan İlişkileri

İnsan ilişkilerine dair öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgular akrabalarla ilişkiler (103), arkadaşlarla ilişkiler (67), komşularla ilişkiler (16), hasta ziyaretleri (3) olarak sıralanmaktadır.

Akrabalarla ilişkiler ile ilgili Soner “*Bugün çok heyecanlı geçti. Çünkü tatildi ve teyzelere gidecektik. Sonunda gittik. Onları görünce çok sevindim, çünkü çok özlemiştim. Kuzenimle hep oynadık, konuştuk.*” biçiminde günlüğüne yazdığı ifadelerle akraba ziyaretinin kendisi için önemini vurgulamıştır.

Arkadaşlarla ilişkilere dair Bahar “*Bugün proje grubu arkadaşlarımla sözlü tarih projemizi sunduk ve tarih sergimizi düzenledik. Arkadaşlarımla birlikte önceden çalışırken ve sunarken çok eğlendik.*” biçiminde günlüğüne yazdığı ifadelerle arkadaşlarıyla birlikte olmaktan mutlu olduğundan söz etmiştir.

Komşularla ilişkiler ile ilgili Zuhâl “*Bugün komşumuz Hatice teyzeye gittik. Bize pastalar, börekler yaptı.. Zaten çok güzel pasta yapıyor. Çok mutlu oldum. Biz de Sevda ile oyun oynadık. Sonra akşam olunca eve geldik.*” diyerek komşu ziyaretini anlatmıştır.

Hasta ziyaretine dair Gülşen “*Arkadaşım ameliyat olmuş. Duyunca üzüldüm. Belki canı acımuş olabilir diye düşündüm ama bir de sevindim iyileşmiştir diye. Hafta sonu hastaneye ziyarete gideceğiz.*” diyerek hasta olan arkadaşını önemseyişinden söz etmiştir.

Özdenetim

Özdenetim ile ilgili olarak öğrenci günlüklerinde kendi kendini yönetme (35), amaçlarına ulaşmak için sürekli olarak kendini değerlendirme (23), amaçlara sahip olma (20), fiziksel ve duygusal

sağlığını koruma (13), kendini geliştirmeye çalışma (5), kendi arzu ve isteği ile çatışsa bile görevlerini tamamlama (2), bağımsız davranabilme (1), problem çözme (1) ile ilgili bulgular elde edilmiştir.

Kendi kendini yönetmeye dair Serpil “Artık eskisi gibi değilim. Sanki bir dağa çıkıyoruz ben de aşağı düştüm. Ama çıkarım sözüm söz. Bundan sonra derslerim hep beş olacak. Her gün 2 saat matematik çalışacağım. Diğer derslere de gerektiği kadar vakit ayıracağım, oyun da oynayacağım.” diyerek, kendi kendini yönetme kararı aldığını belirtmiştir.

Amaçlarına ulaşmak için sürekli olarak kendini değerlendirme ile ilgili Gülcan günlüğüne “Bugün İngilizce dersinden yazılı olduk ve notum bence üç gelecek. Soruların cevaplarını karşılaştırdık. Beyza’nın ve diğer arkadaşlarımın yüksek gelecek. Onlar için çok sevindim. Kendim için üzüldüm.” yazarak İngilizce sınavına dair kendini değerlendirdiğini söylemiştir.

Amaçlara sahip olma ile ilgili Yusuf “Bugün seviye tespit sınavı açıklandı. İlçede 12. oldum. Okulda da dördüncüyüm. Dereceye girme hedefim gerçek oldu. Şimdi daha çok çalışıp bir daha ki dönem daha iyi derece alacağım.” biçimindeki ifadelerde amaçları olduğundan söz etmiştir.

Fiziksel ve duygusal sağlığını korumaya ilişkin olarak Oğuz “Bugün ülkemizdeki tüm öğrenciler çevre temizliği yapacaktı. O yüzden ağızlık ve eldiven aldık. Çevre temizliğimiz bitince ellerimizi yıkadık, ağızlıklarla eldivenleri attık. Hasta olmak istemediğimden çok dikkat ettim.” sözleri ile sağlığını korumaya yönelik önlemler aldığını belirtmiştir.

Kendini geliştirmeye çalışma ile ilgili olarak Ertuğrul “Bugün teneffüste öğretmenimin yanına gittim. Evde çözemediğim soruları sordum. O da bana anlattı. Hepsini anladım şimdi.” biçiminde günlüğüne kendini ifade etmiştir.

Kendi arzu ve isteği ile çatışsa bile görevlerini tamamlamaya dair Ebru “Dün çok güzel kar yağmıştı. Dışarıda kardan adam yapacaktık. Ama çok çalışmam gerektiği için dışarı çıkamamıştım. Bugün de karlar erimiş. Çok üzüldüm. Şimdi sürekli hava durumuna bakıyorum ne zaman kar yağacak bir daha diye, ama yine ödevim çok olursa çıkamayabilirim.” diyerek kendini ifade etmiştir.

Bağımsız davranabilme ile ilgili Zuhul “Bugün saç bandı alacaktık. Aylin ile gittik. O illa da siyah al dedi. Ama ben beyaz aldım. Kendim takacağıma göre seçmek de hakkım.” diyerek arkadaşına rağmen bağımsız davrandığını belirtmiştir.

Problemleri mantıklı bir biçimde çözmeye ilişkin olarak Aylin günlüğünde “Bahar 23 Nisan için bir çok etkinliğe katıldı. Biz de katıldık ama daha çok katılmak istiyorduk. Öğretmenimiz saz çalacak arkadaşlarımızın yanında türkü söyleyecek birilerini arıyordu. Biz de hemen bunu fırsat olarak düşünüp, biz söyleriz dedik.” diyerek problemlerini nasıl çözdüklerinden söz etmiştir.

Ulusal Değerler

Ulusal değerlere ilişkin olarak günlüklerden elde edilen veriler vatan sevgisi (22), Atatürk sevgisi (19), 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı heyecanı (19), asker sevgisi (18), bayrak sevgisi (3) olarak sıralanmaktadır.

Vatan sevgisine dair Bahar “Bugün öğretmenimiz ülkemizin tarihi ve turistik yerlerinin resimlerini gösterdi. O kadar güzeldi ki ağızımız açık kaldı. Böyle bir ülkemiz var diye çok şanslıyız.” diyerek vatan sevgisinden söz etmiştir.

Atatürk sevgisi ile ilgili olarak Sevgi günlüğünde “Bugün öğretmenimiz Anıtkabir Özel Defteri’ne yazı yazacak olsanız ne yazmak isterdiniz diye sordu. Bugün hep onu düşündüm ben şöyle yazardım: Atam sana çok teşekkür ederim, keşke seni görüp sana sarılabilsydim. Sen çocukları çok seviyorsun. Seninle sohbet etmek; vatanımızı, özgürlüğümüzü kazandırdığın için sana teşekkür etmek isterdim.” biçiminde Atatürk sevgisini dile getirmiştir.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı heyecanına dair olarak Yusuf günlüğüne “23 Nisan’a sayılı günler kaldı. Bu yıl bir sürü etkinlik, gösteri yapacağız. Orada oynamak için heyecandan yerimde duramıyorum. Oranın şenliği içime sevinç dolduruyor. Gelsin artık 23 Nisan, bekleyemiyorum.” yazarak 23 Nisan heyecanını ifade etmiştir.

Asker Sevgisi ne dair Soner günlüğüne “*Bugün askerdeki ağabeyimin yemin törenine gittik. Şiirler okudular ve yürüdüler. O kadar güzeldi ki. Bence asker olmak çok güzel bir şey. Komandolar gördük. Çok mutluyuz, onları çok seviyoruz.*” biçiminde ifadeler yazarak asker sevgisini dile getirmiştir.

Bayrak Sevgisi ile ilgili Bahar günlüğünde “*Bugün İstiklal Mârşında bayrağımızı tutmak için çırpındım, durdum. Öğretmenim de gördü ve bu görevi bana verdi. Zaten bayrağımızı tutmak için yarışıyoruz hepimiz. Çok mutluyum.*” diyerek bayrak sevgisi ile ilgili olarak hissettiklerini anlatmıştır.

Onurlu Olma

Onurlu olmaya ilişkin olarak öğrenci günlüklerinde çevresindekilere yardım etmeye ilişkin 1’i olumsuz olmakla birlikte 43 ifade yer almaktadır. Onurlu olmaya ilişkin olarak kendisi ile gurur duyma (30), ait olma duygusuna sahip olma (4) ile ilgili bulgular da yer almaktadır.

Çevresindekilere yardım etmeye dair Ebru “*Bugün çok kötü bir şey oldu. Teneffüste Yusuf kafasını ağaca çarptı. Kafası yarıldı. Hemen Yusuf’u kaldırdım, öğretmenime haber verdim.*” diyerek yardıma ihtiyacı olan arkadaşının yanında olduğunu belirtmiştir.

Kendisi ile gurur duyma ile ilgili olarak Emel günlüğüne “*Yarın sınav olacağız. Korkmuyorum zaten korkmama da gerek yok çünkü çalıştım ve kesin çok iyi bir not alacağım her zamanki gibi. Hem zaten bugün derslerimde çok başarılıydım. Soruları hep bildim. Çok sevinçliyim.*” ifadeleri yazarak kendisi ile gurur duyduğunu vurgulamıştır.

Ait olma duygusuna sahip olmaya ilişkin olarak Ertuğrul günlüğüne yazdığı “*Bugün dördüncü sınıflarla futbol maçı yaptık. Yine yendik. Hem de 10-2 bitti. Şükürler olsun bu sınıftayım. Çok iyi oynuyoruz.*” ifadeleri ile sınıfa ait olma duygusu yaşadığını belirtmiştir.

Temizlik

Öğrencilerin günlüklerinde temizlik ile ilgili olarak öz bakım temizliği (51) ve çevre temizliği (17) yer almaktadır.

Öz bakım temizliği ile ilgili olarak Ayla günlüğüne “*Bugün sabah uyandım, elimi yüzümü yıkadım, saçlarımı taradım ve önlüğümü giydim.*” biçiminde ifadeler yazarak öz bakım temizliğinden söz etmiştir.

Çevre temizliğine dair Yakup “*Bugün çok zor geçecek, çünkü evi boyayacağız. Eşyaları boşaltmak çok zor olacak ama sonra güzel kokacak ve temiz olacak evimiz. O yüzden yapsak iyi olur.*” biçiminde bulunduğu çevrenin temizliği ile ilgili günlük yazmıştır.

Tutarlılık

Tutarlılık kapsamında öğrenci günlüklerinde ahlâklı davranmaya ilişkin 11 olumlu ifade bulunurken, 3 olumsuz ifade yer almaktadır. Tutarlılık kapsamında ayrıca, vefalı olma (21), birbirine uygun davranışlar sergileme (3), kurallara uyma (1), adil olma (1) ile ilgili bulgular da elde edilmiştir.

Ahlâklı davranmaya ilişkin olarak Ebru günlüğüne “*Bir tane teyze elinde poşetlerle giderken okulun bahçesinden geçti. Biz de yardım etmek istedik ama o bize bağırdı. Niye kızdı ki hiç anlamadık. Biz onun poşetlerine zarar vermeyecek, yalnızca yardım edecektik.*” biçiminde ifadeler yazmıştır.

Birbirine uygun davranışlar sergileme ile ilgili olarak Suat “*Bugün müfettiş geldi. Yine aynı müfettişti. Geçen gelişinde bana şaka yapmıştı. Ben de esprili cevap vermiştim. Bugün yine şakalaştık. Her zamanki gibi herkesi güldürdüm.*” diyerek davranışlarının birbirine benzerlik gösterdiğini söylemiştir.

Vefalı olmaya dair Gülcan günlüğüne “*Seneye 6. sınıfa geçeceğiz. Ama öğretmenimizi hiç unutmayacağım. Hep ziyaretine gideceğim.*” biçiminde ifadeler yazarak vefalı bir insan olduğunu belirtmiştir.

Kurallara uymaya dair Oğuz “*Bugün öğretmenimiz bizi kütüphaneye götürdü. Kütüphaneye parmak uçlarımıza basarak girdik, çünkü kütüphanede sessiz olunur.*” diyerek kütüphane kurallarına uyduklarından söz etmiştir.

Adil olma ile ilgili Ersin “*Bugün kardeşim bisikletimi istedi, aslında vermek istemiyordum, ama dün ablama vermişim. Haksızlık olur diye düşünerek kardeşime de verdim.*” biçimindeki görüşleri ile adil davrandığını vurgulamıştır.

Merhamet

Öğrencilerin günlüklerinde yer alan değerlerden, 25’i diğer insanların hislerine ve gereksinimlerine karşı duyalı olma, 15’i tüm canlılara insanca davranma, 12’si ise şiddete eğilim ile ilgilidir.

Öğrencilerin günlüklerinde diğer insanların hislerine ve gereksinimlerine karşı duyalı olma 29 olumlu görüş biçiminde yer alırken 1 günlükte de olumsuz biçimde ifade edilmiştir. Tüm canlılara insanca davranmaya ilişkin de 14 olumlu, 1 olumsuz ifadeler yer almaktadır. Öğrenci günlüklerinde şiddete eğilim ile ilgili yazılan 12 ifade merhamet değeri içinde belirtilen olumsuz görüş olarak değerlendirilmiştir.

Diğer insanların hislerine ve gereksinimlerine karşı duyalı olmaya ilişkin olarak Melek “*Bugün anneanneme gittim. Anneannem felçli. Bugün ona baktım ve felçli olduğu için çok üzülüyorum.*” biçiminde görüş belirtmiştir.

Tüm canlılara insanca davranma ile ilgili olarak Soner “*Bugün babamla gezdik. Eve gelene kadar her şey çok güzeldi. Ama korkunç bir şey oldu. Bahçede yavru ördeğimiz ölmüştü. Öldüğüne inanmıyorum. Çok üzüldüm, çok ağladım. O bizim ilk göz ağrımızdı. Ona kabir yaptık. Belki herkes için sadece bir ördek ama bizim için çok önemli.*” ifadeleri ile başka canlılara verdiği önemi dile getirmiştir.

Şiddete eğilim ile ilgili olarak Ersin günlüğüne yazdığı “*Bugün iki adam kavga ediyordu. Önce bağırdılar. Sonra bir tanesi diğerine vurdu. Öteki yerden bile kalkamadı. Ayırdılar; hâlbuki biz seyrediyorduk onları .*” ifadeleri ile içindeki şiddet duygusunu açığa çıkarmaktadır.

Hoşgörü

Hoşgörü ile ilgili olarak demokratik değerleri anlama ve saygı duyma (16), başkalarının haklarına saygılı olma (3 olumlu, 4 olumsuz), farklı kültürlerle sahip insanlar hakkında bilgi sahibi olma (6), uzlaşma yeteneğine sahip olma (5), farklılıklara karşı duyarlı olma (1 olumlu, 1 olumsuz), hatalarını kabul etme (1 olumlu, 1 olumsuz) takdir etme (1) ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

Demokratik değerleri anlama ve saygı duyma ile ilgili Çiğdem “*Benim ailemde demokrasi var. Çünkü bir şey alınacağı zaman, kanal değiştirirken ya da bir yere gideceksek hepimiz fikrimizi söyler, öyle karar veririz.*” biçiminde görüşlerini açıklamıştır.

Başkalarının haklarına saygılı olma Suat tarafından “*Bugün pazarda bir kadın benim önüme geçti. Sonra da ben senden büyüğüm dedi. Ayıp olmasın diye bir şey demedim. Ama bana haksızlık yaptı.*” biçimindeki ifadelerle dile getirilmiştir.

Farklı kültürlerle sahip insanlar hakkında bilgi sahibi olma ile ilgili olarak Aylin “*Bugün 23 Nisan. İlçe stadında gösteriler yaptık. Yabancı ülkelere misafirlerimiz vardı. Gürcistan’dan gelmişlerdi. Oyunlarını sergilediler. Çok değişikti. Hareketli ve güzel bir oyundu, kıyafetleri de çok güzeldi.*” biçimindeki ifadelerle görüşlerini dile getirmiştir.

Uzlaşma yeteneğine sahip olmaya dair Yakup “*Bugün ben gezerken iki tane amca gördüm, kavga ediyorlardı. Birbirlerine vurdular. Kocaman adamlar, önemsiz şeyler yüzünden kavga ediyorlar. Hem herkes birbirini dövse kime ne yararı var?*” diyerek kavga etmenin kişileri bir sonuca götürmediği üzerinde durmuştur.

Farklılıklara karşı duyarlı olmaya ilişkin olarak Sevgi “*23 Nisan için yabancı ülkeden gelen çocukların kıyafetleri değişikti, ama çok güzeldi oynarken uçuşuyordu.*” biçiminde görüşlerini dile getirmiştir.

Hatalarını kabul etme ile ilgili olarak Zuhal günlüğünde “*Yarın Türkçe’den sınav var ama hiç çalışmadım. Çalışmam gerekirdi.*” diyerek hatasını kabul ettiğini belirtmiştir.

Takdir etme ile ilgili Emrah günlüğüne “*Gölge oyunu projesinde Çiğdem’lerin grubu çok iyiydi. Başarılı oldukları için öğretmen dediklerini hak ettiler.*” biçimindeki görüşü ile arkadaşlarını takdir ettiğini yazmıştır.

Paylaşma

Paylaşmaya dair olarak öğrenci günlüklerinde aile ile paylaşım (27) ve bilgi paylaşımı (3) ile ilgili bulgular elde edilmiştir.

Aile ile paylaşım ile ilgili Serpil günlüğüne “*Bugün okullar arasında bilgi yarışması oldu. Biz de ikinci olduk. Sonuç çok sevindirici değildi. Bu durumu babamlara anlattım. Onlar da bir daha ki sefere daha çok çalışır, birinci olursunuz dediler.*” yazarak ailesi ile olan paylaşımı vurgulamıştır.

Bilgi paylaşımına ilişkin olarak “*Bugün sınıfça İlçe Milli Eğitim Müdürü’nün yanına röportaj yapmaya gittik. Sınıfa dönünce öğretmen öğrendiğimiz şeylerle ilgili sorular sordu. Biz de öğrendiklerimizi birbirimizle paylaştık.*” biçiminde görüşlerini yazan Ersin bilgilerinin sınıftaki arkadaşlarıyla paylaştıklarından söz etmiştir.

Dürüstlük

Öğrenci günlüklerinde dürüstlük teması altında açık sözlü olmaya dair 16 olumlu ifade bulunurken, 1 olumsuz ifadeye rastlanmıştır. Dürüstlük ile ilgili olarak ayrıca insanlarla olan ilişkilerinde güvenilir olma (4), doğruyu söyleme (3), gizli bilgiye sahip olma (1) ile ilgili bulgular elde edilmiştir.

Açık sözlü olma ile ilgili Oğuz “*Bugün ilk kez Türkçe sınavım çok kötü geçti, üç bile alacağıma inanamıyorum. Çıkışta Aylin’lere gittim. Ona sordum sınavının çok iyi geçtiğini söyledi ben de çok kötüydü dedim. Safiye’ye ve aileme de söyledim.*” diyerek açık sözlü olduğunu vurgulamıştır.

İnsanlarla olan ilişkilerinde güvenilir olma ile ilgili bir Melek “*Bugün sınav vardı. Ama Ebru bana hiç çalışmadığını, akşam hep televizyon seyrettiğini söyledi. Bana da bu durumu kimseye söyleme dedi. Ben de kimseye söylemedim. Bütün arkadaşlarım tarafından güvenilmek güzel.*” biçiminde günlüğüne yazdığı ifadelerle ilişkilerinde güvenilir olduğunu vurgulamıştır.

Doğruyu söylemeye ilişkin olarak Emel “*Bugün Sevgi yanlış bir hareket yaptı, İngilizce öğretmeni de ona kızdı. Sevgi’nin yaptığı yanlıştı. Ben de teneffüste yaptığının yanlış olduğunu söyledim.*” biçiminde bir ifade yazmıştır. Emel böylece, arkadaşına özgürce doğruyu söylediğini belirtmiştir.

Gizli bilgiye sahip olmaya dair Ersin “*Sene sonu gösterimiz için dans grubu oluşturuyoruz ama çok gizli, en son bitince herkese sürpriz olacak.*” biçimindeki görüşleri ile ayrıcalıklı bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Nezâket

Öğrencilerin günlüklerinde nezâket teması altında diğer insanlara karşı davranışlarında dikkatli ve nazik olma (4) ile ilgili bulgular elde edilmiştir.

Diğer insanlara karşı davranışlarında dikkatli ve nazik olma ile ilgili olarak Gülsüm “*Bugün sınıfımıza misafir olarak Şule’nin arkadaşı geldi. Eskişehir’de okuyormuş. Hepimiz ona hoş geldin dedik. Bütün teneffüslerde birlikte oynadık.*” biçiminde kendini ifade etmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, araştırma kapsamındaki öğrenci günlüklerinde değerlere ilişkin olumsuz ifadeler az sayıda (26 ifade) yer verildiği görülmektedir. Ancak bu olumsuz 26 ifadenin 12’sinin şiddet içermesi dikkat çekici bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Araştırmada 1479 günlükte en çok sorumluluk değerini (504) içeren ifadeler olduğu görülmektedir. Araştırmada sırasıyla çalışkanlık (215), insan ilişkileri (189), özdenetim (97), ulusal değerler (81), onurlu olma (78), temizlik (68), tutarlılık (53), merhamet (52), hoşgörü (39), paylaşma (30), dürüstlük (25), nezâket (4) değerlerini içeren ifadeler yer almaktadır. Bu bulgulara genel olarak bakıldığında ve değer kazanmanın topluma için önemi göz önünde bulundurulduğunda değerlerin öğrenci günlüklerine ve günlük yaşamlarına daha çok yansyan ifadeler olması beklenmektedir. Değerlerin öğrencilerin günlük yaşamında daha çok yansması için okul- aile iş birliği çerçevesinde, değer eğitimi; üzerinde dikkatle durulması gereken bir konu olarak yer almaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

İlköğretim öğrencilerinin günlüklerinden elde edilen verilerin çözümlenmesi ortaya çıkan değerler; Sorumluluk, Çalışkanlık, İnsan İlişkileri, Özdenetim, Ulusal Değerler, Onurlu Olma, Temizlik, Tutarlılık, Merhamet, Hoşgörü, Paylaşma, Dürüstlük, Nezâket olarak yer almaktadır. Bu çalışmada tema başlıkları altında elde edilen bu değerler ilgili alan yazındaki değer sınıflamalarında da yer almaktadır. Ayrıca Doğanay (2006: 263)'ın belirttiği gibi bu değerler birçok ülkenin eğitim programlarında yer almaktadır. Ancak değer sınıflamaları içinde yer alan barış, eşitlik, bilimsellik, cesaret, özgürlük gibi kimi değerlere öğrenci günlüklerinde yer verilmemiştir.

Erden (tarihsiz: 1)'in belirttiği gibi günümüz Türkiye'sinde büyük bir değer bunalımı yaşanmakta; bir yandan toplumdaki bireylerin ortak olarak paylaştıkları değerler azalırken, diğer yandan toplumun çıkarlarına ters düşen değerler yükselmektedir. Bu nedenle geleceğin yetişkinleri olacak bugünün çocuklarının günlüklerinde günlük yaşamlarında değer içeren ifadelerin yer alması olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Martorella'nın Shaver ve Strong'dan (1976) aktardığına göre "bir şeyin olumlu ya da olumsuz, iyi ya da kötü, hoş ya da nahış olduğu hakkında karar verme" olarak tanımlanan değerlerin eğitim sistemi içinde çeşitli etkinlikler ve dersler aracılığıyla öğrencilere kazandırılması; geleceğin toplumunun ulusal, evrensel ve demokratik değerlere sahip bireylerden oluşması bakımından önemlidir. Türkiye'de okulöncesi eğitimin yeterince yaygınlaşmamış olması nedeniyle öğrencilerin aile dışında planlı eğitim etkinlikleri ile değerleri kazanması, değer kazandırmanın rastlantıya bırakılmasına engel olmaktadır. Bu bağlamda ilköğretim programlarında öğrencilere çeşitli bilgi ve becerilerin yanı sıra değerlerin de kazandırılması gerekmektedir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin günlüklerinde en çok yer alan değer sorumluluk olduğu görülmektedir. Sorumluluk ile ilgili olarak en çok vurgulanan okul merkezli etkinliklere katılmadır. Otoriteye saygı duyma ve disiplinli olma da sorumluluk altında en az tekrar eden değerlerdir. Babadoğan (2003)'ın Altınköprü (1999)'den aktardığına göre, sorumluluk değerini kazanmış, sorumluluk sahibi kişiler; yaşama gerektiği kadar uyum gösterir, mutlu, başkalarına ve kendilerine karşı sorumluluklarını da dengeli olarak yerine getirirler. İnsan yaşamında son derece büyük bir öneme sahip olan sorumluluğu tüm aile ve eğitimciler, çocuklara kazandırmanın yollarını aramakla birlikte, tüm değerler gibi sorumlulukta zorlamayla oluşturulamaz. Araştırmalar göstermektedir ki, çocuklarda bir zorlama sonucu benimsenen işler, sorumluluk duygusunun kazanılmasında hiçbir olumlu etki oluşturmamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin günlüklerinde bir başka deyişle günlük yaşamlarında sorumluluk ile ilgili yaşantıların geçmesi olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Çalışkanlık değerine ilişkin ifadeler içeren günlüklerde en çok öğrenme sorumluluğuna sahip olmaya, en az da zamanı iyi kullanmaya değinilmiştir. Bilindiği gibi, ilköğretim döneminde elde edilen bilgi, beceri, tutum ve değerler kalıcı özellik göstermektedir. Çocuğun ilköğretim döneminde çalışkanlık değerini kazanması Milli Eğitimin "... çocukların ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını" kolaylaştırarak, çalışmayı seven, verilen görevleri yerine getiren, öğrenmeye isteğine sahip bireyler yetiştirmeye katkı sağlayabilir.

İnsan ilişkilerini içeren değerlerle ilgili ifadeler akrabalarla ilişkiler, arkadaşlarla ilişkiler, komşularla ilişkiler, hasta ziyaretleri olarak yer almaktadır. Doğanay (2006: 264)'ın belirttiği gibi, değer eğitimi çocuğun yaşadığı tüm ortamlarda gerçekleşmektedir. Değer eğitimine aile, akrabalar, arkadaş çevresi, medya gibi birçok öge katkı sağlamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada da öğrencilerin insan ilişkileri kapsamında çeşitli değerlerle karşılaştıkları ve bu sayede değer eğitiminden geçtikleri görülmektedir.

Özdenetim ile ilgili olarak öğrenci günlüklerinde en çok kendi kendini yönetme ile ilgili ifadeler bulunurken; en az bağımsız davranabilme ve problem çözme ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Özdenetim, Karakter Okulu (2005) tarafından kendini, duygu ve düşüncelerini yönetme; hedef belirleme ve bu hedefe göre kendini harekete geçirme, özetle insanın kendi kontrolünü her durum ve şartta elinde tutması olarak tanımlanmaktadır. Yörükoğlu (2003: 306) özdenetime sahip olmayan, bağımlı çocukların evde, okulda ve her yerde yaşına göre daha çocuksu davrandıklarını vurgulayarak, bu çocukların kendine güvenleri olmadığından ve sorumluluk almaktan korktuklarından söz etmiştir. Bu çalışmada da 1479 günlük içersinde 97 ifade de özdenetim ile ilgili ifadelerle rastlanılmıştır. Kendine güvenen, girişken, karar verme

becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek için öğrencilerin özdenetim gerçekleştirdikleri durumların artması beklenmektedir.

Ulusal değerlere ilişkin olarak günlüklerden elde edilen veriler vatan sevgisi, Atatürk sevgisi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, asker sevgisi, bayrak sevgisi olarak sıralanmaktadır. Evin ve Kafadar (2004), Özlem (1990) ve Yücel (1993)'e dayalı olarak ulusal değerleri belli uluslara ilişkin, o ulusun duygularını ifade eden değerler olarak tanımlamaktadır. Ulusal değerlerle ilgili araştırma ve çalışmalarda millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, ulusal simgeler (ulusal marş, ulusal anıtlar, ulusal bayram, bayrak), kahramanlık, dil, gelenek ve görenekler ulusal değer kategorisinde yer almaktadır (Ercan, 2001). Bu çalışmada da ulusal değer teması altında elde edilen bulgular bu bulgularla benzerlik göstermektedir.

Onurlu olmaya ilişkin olarak öğrenci günlüklerinde çevresindekilere yardım etmeye ilişkin olumlu ifadeler yanında bir de olumsuz ifade bulunmuştur. Onurlu olmaya ilişkin olarak ayrıca kendisi ile gurur duyma, ait olma duygusuna sahip olma ile ilgili bulgular da elde edilmiştir.

Öğrencilerin günlüklerinde temizlik ile ilgili olarak öz bakım temizliği ve çevre temizliği yer almaktadır. Tutarlılık kapsamında öğrenci günlüklerinde en çok tekrar eden ifade ahlâklı davranma olarak yer almaktadır. Bir toplumda sahip olunan ahlâki güçler harekete geçmediğinde, herkese yararlı olacak bir işin başarılabilmesi için çaba harcanmadığında, ahlâki yönden uzaklaşmakta ve toplumda yozlaşmaya neden olan durumlar yaşanmaktadır. Ahlâki amaçların hedefi toplum olduğundan ahlâki değerlere sahip bireylerden oluşan toplumların daha sağlıklı bir yapıda olacağı söylenebilir (Durkheim 2004: 11-12). Bu bakımdan öğrencilerin günlük yaşamlarında ahlâklı olmaya ilişkin yaşantıların daha çok olması beklenmektedir.

Öğrencilerin günlüklerinde merhamet ile ilgili diğer insanların hislerine ve gereksinimlerine karşı duyalı olma yönünde ifadeler bulunurken şiddete eğilimi içeren olumsuz bulgular da elde edilmiştir. Okullarda ve toplumda şiddet içeren olayların artışının önüne geçmek için aile, okul ve sınıf ortamında sevgi, saygı, hoşgörü ortamları yaratılarak değerler ön plana çıkarılmalıdır.

Hoşgörü ile ilgili olarak öğrenci günlüklerinde olumlu ifadeler yanında olumsuz ifadeler de yer almaktadır. Öğrenci günlüklerinde hoşgörü kapsamında en çok demokratik değerleri anlama ve saygı duyma yer almaktadır. Sarı ve diğerleri (2008: 163) 2005-2006 öğretim yılında Türkiye'de uygulamaya konulan ilköğretim programında bireylere demokratik değerlerin kazandırılmasının önem verilen konulardan biri olduğunu belirtmiştir. İlköğretim programında demokratik değerlerin ele alınması nedeniyle ilköğretim öğrencilerinin bu değerleri anlaması ve saygı duyması beklenen bir sonuçtur. Ancak öğrencilerin günlük yaşamlarında hoşgörü içeren yaşantıların daha çok olması beklenmektedir.

Paylaşmaya dair olarak öğrenci günlüklerinde aile ile paylaşım ve bilgi paylaşımı ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Pamuk (2007) bireyin kişiliğinin ve karakterinin biçimlenmesinde en önemli öğenin aile olduğunu belirterek, değer eğitiminde ailelerin etkinliğinin azalmasına dikkat çekmiştir. Pamuk, bireyin iki "ben" ile yaşadığını, bunlardan birincisinin bireyin kendi düşünceleri ile diğerinin ailenin ve yakın çevresinin verdiği telkinlerle ortaya çıktığını belirtmiştir. Öğrenci ve aileler arasındaki paylaşımların artması çocuğun kişilik gelişimine etki edebileceği gibi, çocuğun kötü alışkanlıklar edinmesinin de önüne geçebilir. Bu nedenle ailelerin bu konularda bilinçlendirilmesi ve çocuklarına yeterince vakit ayırmaları beklenmektedir.

Öğrenci günlüklerinde dürüstlük teması altında en çok açık sözlü olma, en az gizli bilgiye sahip olma ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Such ve Walker (2004) da yaptığı çalışmada ilköğretime devam eden öğrencilerin temel sorumluluk olarak dürüstlüğe sahip olmayı vurguladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin günlüklerinde nezâket teması altında diğer insanlara karşı davranışlarında dikkatli ve nazik olma alt temasına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmada öğrenci günlüklerinde paylaşma, dürüstlük, nezâket içeren ifadelerin diğer değerlere göre daha az olması, Bulach ve Butler (2002: 210)'ın ilköğretim basamağında en çok nezâket, paylaşma, dürüstlük değerinin kazandırılması gerektiği sonucu ile paralellik göstermektedir.

Balat (2006: 14) değerlerin her insanın yaşadığı çevre ve deneyimleri ile yakından ilgili olduğunu ve UNESCO'ya son yıllarda küçük çocukların değerler eğitimi alması konusunda daha çok istek geldiğini belirtmiştir. Revell (2002) değer eğitiminin yalnızca eğitim sürecinin bir parçası

olmadığını değerlerin sosyal, politik, toplumsal davranış ve kişiliğin bir uzantısı olarak öğretilmesi ve öğrenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle bu çalışma öğrencilerin okul yaşantılarının yanı sıra okul dışındaki yaşantılarında da değerlerle nasıl karşı karşıya kaldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Nitekim öğrenciyi bir bütün olarak geliştirmede Ravinder (2006)'ın belirttiği gibi, eğitim programlarının büyük etkisi olduğundan değer eğitimi okullarda etkili biçimde ele alınmadığı sürece öğrencilerin kişiliklerini geliştirmek ve iyi vatandaş yetiştirmenin olanaklı olmadığı söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak öğrencilerin günlük yaşam içinde değerlere sahip bireyler olarak davranmaları için okullarda planlı değer eğitimi etkinlikleri gerçekleştirilmesi gerektiği söylenebilir. Öğrencilerin bilgi düzeyinde değerleri tanımaları, bilmeleri; duyuşsal bakımdan değerleri kazanmalarının günlük yaşamlarında ne işlerine yarayacağını takdir etmeleri; davranış boyutunda ise değerlere uygun olarak davranmalarını sağlamak için etkili bir okul-aile işbirliği geliştirilmelidir. Değer eğitimi okulla sınırlı olmayıp, öğrencinin günlük yaşamı boyunca gerçekleştiğinden ailelere de değer eğitimi konusunda eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca öğretmenlerin değer eğitimi nasıl gerçekleştireceğine yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Öğrencilerin yaşamlarında değerlerin yer alma durumunu belirlemek üzere nitel ve nicel araştırmaların yapılması, öğrencilerin yaşamlarında değerlerin önemine dikkat çekmeye katkı getirebilir.

KAYNAKÇA

- Allen, M. G., Stevens, R. L. Middle Grades Social Studies: Teaching and Learning for Active and Responsible Citizenship (6th Ed.).– Boston : Allyn and Bacon, 1998.
- Babadoğan, C. “Sorumlu Davranış Geliştirme Stratejileri Bağlamında Öğrenen Sınıf”. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, Kış, 2003. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/157/babadogan.htm> adresinden 12.11.2008 tarihinde elde edilmiştir.
- Balat, G. U. “Okullarda Neden Değerler Eğitimi Çalışmaları?” *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*. 2, 14-16, 2006.
- Baloğlu, M. ve Balgalmış, E. “İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10): 19-31, 2005.
- Bulach, C. R. ve Butler, J. D. “The Occurrence of Behaviors Associated with Sixteen Character Values”. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 41: 200-214, 2002.
- Cevizci, A. Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.
- Collins English Dictionary (Third edition). Glasgow: Harper Collins, 1991.
- Cottom, C. A. “Bold Experiment in Teaching Values”. *Educational Leadership*, 53(8): 1-6, 1996.
- Doğanay, A. “Değerler Eğitimi”. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed. C. Öztürk). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss.255-286, 2006.
- Durkheim, E. Ahlak Eğitimi. (Çev. O.Adanır). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2004.
- Ediger, M. Trends and Issues in Teaching Elementary School Social Studies. *College Student Journal*, 32 (3): 347-363, 1998.
- Ercan, İ. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Ulusal ve Evrensel Değerler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001), Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Erden, M. Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık, tarihsiz.
- Gathercoal, P. ve Nimmo, V. “Judicious (Character Education) Discipline”. (Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association). Seattle WA., April 10-14, 2001. (ERIC Document Reproduction Service No ED 453 124), 2001.

- Hodder, I. "The Interpretation of Documents and Material Culture". *Handbook of Qualitative Research* (Editors: Norman K. Denzin ve Yvonna S. Lincoln). Second edition. United Kingdom: Sage Publications, ss. 703-715, 2000.
- Kaltsounis, T. *Teaching Social Studies in the Elementary School the Basics for Citizenship*. New Jersey: Englewood Cliffs, 1987.
- Karakter Okulu (2005). "Özdenetim". PERESE Karakter Okulu Öğretmen Kitabı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Kızılcelik, S. ve Erjem, Y. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.
- Köknel, Ö. *Çatışan Değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar, 2007.
- Martorella, P. H. *Teaching Social Studies in Middle and Secondary Schools*. New Jersey: Merrill Prentice Hall, 2001.
- MEB. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, 2005.
- Merriam, S. B. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1998.
- Miles, M. B. VE Huberman, A. M. *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 1994.
- Ohio State Department of Education. (1990). "Character Education in Ohio: Sample Strategies", (Guides-Non Classroom Use 055- Test Evaluation Instruments). (ERIC Document Reproduction Service No. ED350 196).
- Pamuk, A. "Karakter Eğitimi ve Sosyal Bilgiler". *1. Ulusal İlköğretim Kongresi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 15-17 Kasım 2007.
- Rena, R. "Value-Based Education for Human Development –Eritrean Perspective". *Essays in Education*, 18, Fall: 1-7, USA: South Carolina, 2006.
- Revell, L. "Children's Responses to Character Education". *Educational Studies*, 28 (4): 421-431, 2002.
- Sarı, E. "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88, 2005.
- Sarı, M. *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek 'Okul Yaşam Kalitesi'ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2007), Adana: Çukurova Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/tez/942/> adresinden 12.12.2008 tarihinde ulaşılmıştır.
- Sarı, M., Sarı, S. ve Ötünç, M. S. "İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Bağlılıkları ve Çatışma Çözümü Becerileri". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8 (1): 161-192, 2008.
- Such, E. ve Walker, R. "Being Responsible and Responsible Beings: Children's Understanding of Responsibility". *Children&Society*, 18: 231-242, 2004.
- Theodorson, G. A. ve Theodorson, A. A. *Modern Dictionary of Sociology*. New York: Barnes & Noble, 1979.
- Titus, D. L. "Values Education in American Secondary Schools". (Speeches/Meeting Papers), (ERIC Document Reproduction Service No. ED381423), 1994.
- Quisumbing, L. R. ve de Leo, J. "Learning to Do: Values for Learning and Working Together in A Globalized World". Report prepared by The Asia Pasific Network for International Education and Values Educaation in Partnership with UNESCO-UNVEOK International Centre for Technical and Vocational Education and Training Sourcebook, Bonn, Germany, 2005.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 5. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

Yörükoğlu, A. Çocuk Ruh Sağlığı. 26. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları, 2003.

Welton, A. D. ve Mallan, J. T. Children and Their World. Boston: Houghton Mifflin Company, 1997.

Wragg, E. C. An Introduction to Classroom Observation. London: Routledge, 1994.